

Видатні постаті козацької доби: вчинки, шляхи, долі

*Перечитайте сторінки нашої історії.
Хай долі козаків, які любили свою
Батьківщину і свій народ, прагнули
бачити його щасливим, допоможуть
вам осмислити її.*

Особа – творець історії. І у цьому розумінні історія кожної країни, кожного її періоду – персонізована. Через особисті долі пройшов і період козацької доби української історії. Іван Підкова, Северин Наливайко, Богдан Хмельницький, Іван Сірко, Іван Мазепа, Петро Дорошенко – доля цих людей тісно переплелася з долею їх народу, вони уособлюють свій час буття на кожному з етапів української історії. Сподіваємося, що книги, представлені на виставці, не лише допоможуть читачам краще пізнати історію України, а й сприятимуть піднесенню національної свідомості у величній справі розбудови незалежної Української держави. Більше інформації за темою (крім представлених книг) ви можете знайти, звернувшись до фондів бібліотеки та пропонованих сайтів.

1. Славетний син України Пилип Орлик

Серед гетьманів України його постать виділяється не лише тим, що свою гетьманську діяльність він мусив здійснювати за межами України, а й тим, що Пилипу Орлику належить авторство першої в Європі державної конституції. Його енергійна, вперта та невтомна праця зберегла нам традиції, створила певні зв'язки з Європою.

Дробаха О. **Українські таємниці Франції** / О. Дробаха. – Київ : Смолоскип, 2012. – 184 с.

Це чергова книжка серійного проекту наукових та художніх вирішень про Гетьманщину-Україну за жанром мандрівна проза. Це збірка історико-літературних нарисів, неординарні життєписи особистостей, зокрема, Пилипа Орлика.

Історія України в особах: IX – XVIII ст. / В. Замлинський (кер. авт. кол.), І. Войцехівська, В. Галаган та ін. – Київ : Україна, 1993. – 396 с.

Северин Наливайко, Петро Конашевич-Сагайдачний, Богдан Хмельницький, Пилип Орлик – такий далеко не повний перелік осіб, про

яких йдеться в науково-популярній книзі, - першому виданні в сучасній літературі, що висвітлює значення особи в процесі історичного розвитку України.

Литовченко Т. **Орлі, син Орлика** / Т. І. Литовченко. – Харків : Фоліо, 2012. – 282 с.

Ім'я гетьмана Пилипа Орлика загальновідоме: сподвижник Івана Мазепи, спадкоємець його слави, автор «Пактів й конституцій законів та вольностей Війська Запорозького». ... Набагато менше сучасні українці знають про його сина Григорія Орлика, відомого політичного й військового діяча доби французького короля Людовіка XV. Роман Тимура Литовченка про життя Григора Орлі став лауреатом «Коронації слова».

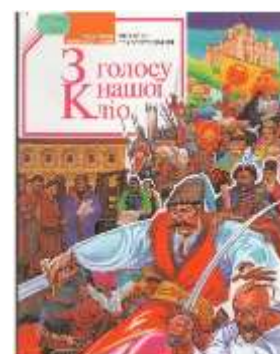

Різниченко В. **Пилип Орлик – гетьман України. І. Борщак. Великий мазепинець Григор Орлик : істор. оповіді** / Передм. та прим. В. О. Шевчука. – Київ : Укр. письменник, 1996. – 302 с.

Гетьман Пилип Орлик та його син Григор виходили з одного постулату : за будь-яку ціну здобути політичну свободу Україні, її народові. Мета цієї книжки – видобути з темені віків величні, героїчні справи цих двох видатних українців.

Слабошпицький М. **З голосу нашої Клію** / М. Ф. Слабошпицький. – Київ : Махаон, 2003. – 224 с.

Цікаве навчальне видання із серії «Події і люди української історії». В книжці розповідається про складні й драматичні періоди історії України, подано біографічні ескізи про видатних синів і доньок українського народу. Зокрема, один із розділів присвячений конституції Пилипа Орлика.

Чухліб Т. **Гетьмани Правобережної України в історії Центрально-Східної Європи (1663 – 1713)** / Т.В.Чухліб. – Київ : Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2004. – 288 с.

У книзі подано яскраві, багатопланові портрети більш та менш знаних володарів гетьманської булави, які діяли на Правобережній Україні у 60-х роках XVII – на початку XVIII ст. Діяльність українських гетьманів розкривається у контексті загальноєвропейської історії. Розділ під назвою «Останній володар булави на Правобережній Україні» присвячений Пилипу Орлику.

Шендрик Л. **Пилип Орлик** / Л. К. Шендрик, О. В. Янович. – Полтава : «Форміка», 2005. – 140 с. : 20 іл.

Запропонована читацькому загалу праця безперечно сприятиме кращому ознайомленню з діяльністю великого патріота України П. Орлика, з юридичною пам'яткою, що засвідчила високий рівень правової культури українського народу, його волелюбність. Суттєво, що авторський текст доповнений документами, ілюстраціями, які підсилюють наукову вартість видання.

Додаткова інформація на сайтах :

Гетьман Пилип Орлик [Електронний ресурс] – Режим доступу // indragor.org.ua/getmany/pilip_orlik.html (дата звернення: 07.11.2016). – Назва з екрана

Гетьман Пилип Орлик та його Конституція - Історія України [Електронний ресурс] – Режим доступу // histua.com/knigi/.../getman-pilip-orlik-ta-yogo-konstituciya (дата звернення: 07.11.2016). – Назва з екрана

Пилип Орлик - Гетьман України (у вигнанні) в 1710 - 1742 роках ... [Електронний ресурс] – Режим доступу // shkola.ostriv.in.ua/ (дата звернення: 07.11.2016). – Назва з екрана

2. Іван Мазепа – безсмертний гетьман України

Поза всяким сумнівом, Іван Степанович Мазепа є однією з найяскравіших, найвидатніших і найсуперечливіших постатей української історії. Крім того, що ця постать визначна за своїм масштабом – політичний діяч, військовий, дипломат, меценат, - мало кому в українській історії випала така цікава й непроста доля за життя та після смерті. Характерно, що вже майже триста років, як помер гетьман, а він і сьогодні викликає найрізноманітніші, полемічно загострені, полярні оцінки.

Журавльов Д. **Мазепа : людина, політик, легенда** / Д. В. Журавльов. – Харків : Фоліо, 2007. – 382 с.

Хто ж, зрештою, такий Іван Степанович Мазепа? Приятель царя Петра, один із перших кавалерів найвищого російського ордену Андрія Первозванного – і борець за інтереси Української козацької держави; будівничий величних соборів, що дотепер є окрасою багатьох українських міст, - і «Юда», відлучений від церкви, підданий анафемі. Можливо, той, хто прочитає цю книгу, зможе створити свій варіант образу Мазепа.

Костомаров Н. **Мазепа** / Н. И. Костомаров. – Москва : Республика, 1992. – 325 с.

Книга видатного історика минулого століття М. Костомарова - своєрідний історичний детектив, побудований на точному викладенні фактів, взятих із величезного комплексу джерел російського, українського, польського і шведського походження, про життя і справи Івана Мазепа – спритного політика і авантюриста.

Крупницький Б. **Гетьман Мазепа та його доба** / Б. Д. Крупницький. – Київ : Україна, 2001. – 240 с. : іл.

Перу визначного історика українського зарубіжжя Б. Крупницького, самобутній талант якого розквітнув на чужині після вимушеної еміграції, належить понад 120 наукових праць. Особливо ретельно і всебічно він розробляв тему Мазепіани. Тож не дивина, що книга «Гетьман Мазепа та його доба» є одним з найповніших досліджень із зазначеної тематики.

Лепкий Б. **Мотря : історична повість** / Б. С. Лепкий. – Київ : Дніпро, 1992. – 464 с.

У виданні вміщено першу з історичних повістей, що складають трилогію (за визначенням автора) «Мазепа». Насправді ж – повістей п'ять. І хоч вони послідовно відтворюють хронологію подій, кожна з них має самостійне значення, тому й публікувалася автором окремо. У цій книзі оповідається про кохання юної красуні Мотрі – дочки генерального судді Кочубея, пізніше страченого Мазепою, і старіючого гетьмана.

Павленко С. **Іван Мазепа** / С. Павленко. – Київ : Вид. дім «Альтернативи», 2003. – 416 с. : іл.

Книга видана в серії «Особистість і доба». На основі маловідомих архівних, мемуарних та епістолярних документів XVII – початку XVIII ст. автор по-новому трактує вчинки Івана Мазепи, його діяльність, спростовує численні історичні фальсифікації, вигадки, пов'язані з цією неординарною постаттю.

Таїрова-Яковлева Т. **Іван Мазепа і Російська імперія** / Т. Г. Таїрова-Яковлева ; пер. з рос. Ю. А. Мицика. – Київ : ТОВ «Видавництво «КЛІО», 2013. – 403 с. : іл.

Дослідження відомого російського історика Тетяни Таїрової-Яковлевої дає відповідь на найактуальніше питання, що стосується діяльності Івана Мазепи : був він зрадником чи ні. Використовуючи матеріали російських та українських архівів, автор розглядає обставини приходу Мазепи до влади, його стосунки з Петром I, внутрішню політику та ділові взаємини зі старшиною й оточенням російського царя, а також аналізує причини переходу Мазепи до шведів.

Шевчук В. **Просвічений володар : Іван Мазепа як будівничий Козацької держави і як літературний герой** / В. О. Шевчук. – Київ : Либідь, 2006. – 464 с.

В історичній розвідці перед читачем з'явиться не політик просто легендарний гетьман Іван Мазепа, а далеко не пізнаний, утім найцікавіший, максимально наближений до реального, образ великого гетьмана. Виписано також процес творення літературного образу Мазепи – героя української і європейської літератури.

Додаткова інформація на сайтах :

Біографія Івана Мазепи (розгорнуто) | Ім'я Івана Мазепи [Електронний ресурс] – Режим доступу // www.mazepa.name/biografiya-ivana-mazepu-rozhornuto/ (дата звернення: 07.11.2016). – Назва з екрана

Гетьман Іван Мазепа: біографія, особисте життя, Матрона ... [Електронний ресурс] – Режим доступу // www.uamodna.com/.../three-passions-of-hetman-mazepa-ro.. (дата звернення: 07.11.2016). – Назва з екрана

Іван Мазепа — Вікіпедія [Електронний ресурс] – Режим доступу // <https://uk.wikipedia.org/wiki/І> (дата звернення: 07.11.2016). – Назва з екрана

3. Іван Сірко – великий характерник.

У пантеоні української слави особливе місце займає постать кошового війська Запорозького Івана Дмитровича Сірка. Діяльність Івана Сірка випала на чи не найтяжчий час в історії України, коли потужні супротивні вітри дули з усіх боків на її обшири. «Іван Сірко являв собою колосальну особистість серед усіх низових козаків... в усі часи історичного існування Запорозжя», - так писав про нього Д.І.Яворницький. Він був одним з найбільших патріотів рідної землі, одним із найславетніших її звитяжців.

Історія України в особах: Козаччина / упор. В.Горобець, О. Гуржій, В. Матях. – Київ : Україна, 2000. – 302 с. : іл.

Книга містить нариси про найвидатніших державних, громадських, церковних та культурних діячів України середини 17 – 18 ст. Стаття В. Смолія присвячена діяльності Івана Сірка.

Каляндрук Т. **Загадки козацьких характерників** / Т. Каляндрук. – Львів : ЛА «Піраміда», 2007. – 288 с. : іл.

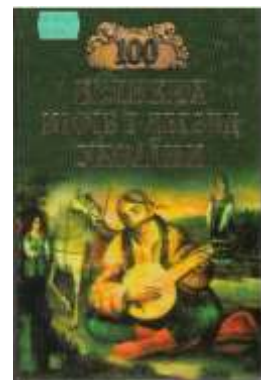
Ще одна історична праця Тараса Каляндрука, присвячена малодослідженій темі української історії – бойовим мистецтвам. У цьому дослідженні вперше зібрано відомості про бойовий лицарський дух і представлено його як на фактичному, так і на ілюстративному матеріалі з рідкісних джерел. В біографічних описах згадується Іван Сірко як яскравий представник козацьких характерників.

Остапенко П. **Усі видатні постаті історії України** / П. В. Остапенко. – Харків : ТОРСІНГ ПЛЮС, 2008. – 352 с.

Довідник містить відомості про всі видатні постаті історії України. Стисла довідка про кожну видатну людину включає основні факти з її життя і діяльності. В кінці статті про Івана Сірка подається запропонована автором додаткова література з цієї теми.

Попельницька О. **100 великих міфів і легенд України** / О. О. Попельницька, М. В. Оксеніч. – Київ : Арій, 2009. – 400 с. : іл.

Ця книга є спробою реконструкції в популярній формі українських міфів на основі згадок у літописах та інших творах давнього і середньовічного письменства, фольклора, топоніміці. У розділі під назвою «Козаки-характерники» розповідається про Івана Сірка, який відрізнявся неабиякими магічними здібностями.

Іван Сірко / упор. В. Л. Чуйка; передм. Ю. М. Мушкетика. – Київ : Веселка, 1992. – 151 с. : іл.

До ілюстрованого збірника із серії «Кошові Запорозької Січі» увійшли уривки з літопису Самійла Величка, відома праця Д. І. Яворницького «Іван Дмитрович Сірко, кошовий отаман війська запорозьких низових козаків», листи, народні пісні, дума та легенди, з яких постає образ мужнього лицаря, самовідданого захисника українського народу Івана Сірка.

Сегеда С. **Гетьманські могили** / С. П. Сегеда. – Київ : Наш час, 2010. – 440 с.

«Згадайте праведних гетьманів: Де їх могили?» - із сумом і гіркотою запитував себе та сучасників Тарас Шевченко на сторінках поеми «Гайдамаки». Справді – де? Чи збереглося місце останнього спочинку славетного гетьмана Петра Конашевича-Сагайдачного? Де упокоївся Іван Мазепа і чи збереглася його могила? Які таємниці криються довкола поховання Івана Сірка? Це далеко не повний перелік запитань, відповіді на які читач знайде на сторінках даної книги. Оповіді про місцезнаходження та долю поховань визначних державних, військових діячів, зокрема Івана Сірка, ведуться на тлі бурхливих подій української історії.

Сушинський Б. **Козацькі вожді України. Історія України в образах її вождів та полководців XV- XIX ст. Історичні есе у 2-х томах. Том I** / Б.І.Сушинський. – Одеса : «ЯВФ», 2006. – 592 с. : іл.

Це унікальне видання, в якому подаються історико-літературні есе про відомих, маловідомих, або й зовсім невідомих широкому загалу – всього 205 імен! – військових діячів України, через долю яких пізнаємо мужню, трагічну і, водночас, славу півтисячолітню історію нашої Вітчизни. Один із розділів присвячений Івану Сірку.

Додаткова інформація на сайтах :

Іван Сірко: дійсність і легенди - Україна Incognita [Електронний ресурс] – Режим доступу // incognita.day.kiev.ua (дата звернення: 07.11.2016). – Назва з екрана

Іван Дмитрович Сірко – славний кошовий отаман Війська ... [Електронний ресурс] – Режим доступу // cdiak.archives.gov.ua/v_Ivan_Sirko_otaman.php (дата звернення: 07.11.2016). – Назва з екрана

Кошовий Іван Сірко - Історія Козацтва - Про Україну [Електронний ресурс] – Режим доступу // about-ukraine.com(дата звернення: 07.11.2016). – Назва з екрана

4. Велич і трагедія Павла Полуботка.

В історії української державності козацько-гетьманської доби особливе місце належить наказному гетьману Павлу Полуботку, який так сміливо і жертвовно виступив на захист національної держави в найменш сприятливий для цього час – у роки навального наступу уряду Петра I на українські права і вольності.

Видатні постаті в історії України (IX – XIX ст.) : Короткі біографічні нариси. Історичні та художні портрети / В. І. Гусев (кер. кол. авт.), В. П. Дрожжин, Ю. О. Калінцев, О. Г. Сокирко, В. І. Червінський. – Київ : Вища школа, 2002. – 359 с. : іл.

В одному з розділів книги наведено історіографічний аналіз ролі Павла Полуботка, який містить два головні погляди на нього та його діяльність. За одним полковник виступає як борець за визволення, за другим, навпаки, применшується його національне громадське життя, висувуються наперед особисті, корисливі інтереси.

Державні, політичні та громадські діячі України : політичні портрети : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / В. І. Астахова, К. В. Астахова, Є. О. Бондарев та ін. – Київ : Вид. Дім «Ін Юре», 2002. – 476 с.

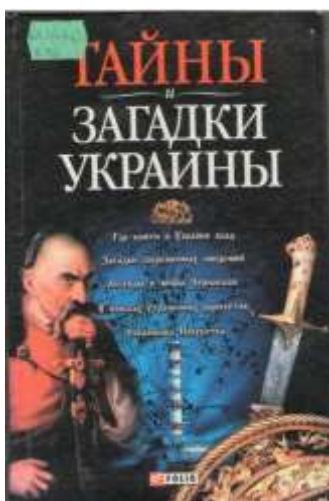
У біографічному збірнику вміщено понад 160 коротких біографій державних, політичних і громадських діячів України. Розділ «Полуботок Павло Леонтійович» розповідає про сина переяславського полковника і генерального бунчужного Леонтія Полуботка, наказного гетьмана України, видатного політичного діяча; про те, яким він був рішучим оборонцем

автономних прав Гетьманщини і користувався великим авторитетом серед старшини і рядового козацтва.

Історія України в особах : Козаччина / В. М. Горобець (кер.авт кол.). – Київ : Україна, 2013. – 304 с. : іл.

У біографічному розділі про Павла Полуботка розповідається, який значний суспільний резонанс уже в наш час мала легенда про величезний скарб золотих монет, який Полуботок начебто передав на збереження до англійських банків. Проте абсолютно праві ті, хто вважає, що найбільший скарб, який заповів славетний гетьман нащадкам, має духовну природу: це – любов до рідної землі, готовність піти заради неї на самопожертву.

Кокотюха А. **Тайны и загадки Украины** / А.А. Кокотюха. – Харьков : Фолио, 2006. – 285 с.

Ця книга посилається на факти, які з однаковим успіхом можуть знайти місце в реальному житті і бути результатом людської уяви. Як ішло і до цього часу йде полювання за гетьманським золотом? Чи знаєте ви, що на скарб претендують 350 спадкоємців? Яку роль відігравали в пошуках скарбу Коцюбинський і Тичина? І що, врешті решт, залишилось Україні? Андрій Кокотюха, як завжди, вміє заінтригувати читача.

Костомаров М. **Галерея портретів : біографічні нариси** / М.І. Костомаров. – Київ : Веселка, 1993. – 326 с. : іл.

Історіографічна портретна галерея М.І.Костомарова налічує тисячі постатей – від простих трудівників, козаків, міщан до князів, королів, царів. Талант історика і публіциста дав змогу Костомарову стисло і в той же час змістовно викласти основні віхи життя Павла Полуботка.

Мушкетик Ю. **Гетьманський скарб** / Ю. М. Мушкетик. – Харків : Фоліо, 2012. – 415 с.

У романі «Гетьманський скарб» письменник досліджує проблему пошуку легендарного скарбу наказного гетьмана Полуботка. Події роману показані очима молодого козака Івана Сулими, закоханого в Улясю – дочку гетьмана Івана Скоропадського. Палке кохання, насильницька розлука закоханих, таємні та випадкові зустрічі, страждання, сльози – і все це на тлі тяжкої політичної боротьби українського народу в XVIII ст.,

підступів, зрад, смертей і пошуку головного скарбу – духовного.

Нізовський А. **100 великих реліквій і скарбів України** / А. Ю. Нізовський. – Київ : Арій, 2009. – 400 с. : іл.

Не все те золото, що блищить: можливо, цією мудрістю керувався автор, створюючи захоплюючу книгу про матеріальне й культурне надбання України – від найдавніших часів до недавнього минулого. У ній докладно описано реліквії, що належали колись відомим історичним діячам і стали нині символами нашої державності. Майже в кожного із цих предметів-символів, що дійшли до нас із глибини століть, - своя захоплююча, хвилююча, драматична доля. В цілому ж вони становлять унікальний літопис історії України.

Додаткова інформація на сайтах:

Гетьман Павло Полуботок [Електронний ресурс] – Режим доступу // indragor.org.ua/getmany/Pavlo_Polubotok.htm (дата звернення: 07.11.2016). – Назва з екрана

Доля Павла Полуботка [Електронний ресурс] – Режим доступу // www.haidamaka.org.ua/0240.html (дата звернення: 07.11.2016). – Назва з екрана

Загадка скарбів гетьмана Павла Полуботка | Легендарні українці ... [Електронний ресурс] – Режим доступу // <https://we.org.ua/.../zagadka-skarbiv-getmana-pavla-polubot..> (дата звернення: 07.11.2016). – Назва з екрана